

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**на дисертацію Красовського Сергія Олександровича
«Міжнародний туризм як чинник крос-культурної комунікації»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата культурології
за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури**

Дійсно, політико-ідеологічні та соціокультурні трансформації на світовій мапі наприкінці ХХ століття, особливо на постсоціалістичному просторі, який звільнився від закритості, зацикленості на протистоянні різних ідеологічних форматів та соціокультурних практик (с. 15), як слушно зазначає дисертант, увиразнилися специфікою та унікальністю, що, відповідно, визначило не лише формування характерологічних особливостей суспільних процесів, а й вплинуло на відношення до більшості традиційних явищ та почати зумовило переорієнтацією поглядів у бік актуалізації гуманітарних складових. Це, у свою чергу, визначило активну поліфонію наукових напрямів і підходів та зумовило різноспрямовані спроби теоретичного та практичного осмислення різних суспільних феноменів з переорієнтацією в соціокультурному напрямі. Тому досить важливою для української науки, зокрема культурологічної, залишається не лише узагальнення існуючих напрацювань у межах різних наукових здобутків, а й розгляд звичних феноменів під іншим кутом зору, що завжди було підставою для формування сучасних розгорнутих знань, для пошуку незвичних ракурсів у дослідженні складних культурологічних феноменів, до яких, без сумніву, відносяться і туризм і крос-культурна комунікація. Тому в такому контексті актуальність дослідження Красовського Сергія Олександровича «Міжнародний туризм як чинник крос-культурної комунікації» не потребує доведення і свідчить про спробу автора по-новому осмислити ці явища, які чи не одні з перших відчули на собі вплив складних трансформацій та відповідно - переорієнтацію наукового пошуку в напрямі соціогуманітарних культурантропоорієнтованих підходів та відповідних розробок.

Дисертаційна робота С. О. Красовського складається із вступу, чотирьох розділів, поділених на підрозділи, які достатньо логічно розкривають мету і завдання дослідження, сформульовані у вступі роботи. В останньому автор чітко обґрунтовує актуальність теми дослідження, визначає об'єкт і предмет дисертаційної роботи та обґрунтовує її наукову новизну та практичне значення.

Перший розділ дослідження «Ступінь наукового розроблення та джерельна база дослідження» описує основні наукові здобутки у дослідженні міжнародного туризму і крос-культурної комунікації та джерельну базу з теми дисертації.

Автор ґрунтовно аналізує основні праці за темою дослідження, переважна більшість яких склали джерельну базу дослідження, та слушно констатує, що спостерігається пильна увага до «феномена міжнародного туризму в контексті крос-культурної комунікації у російській і західній гуманітаристиці та бракує ґрунтовних напрацювань в українській, що спонукає, зокрема культурологів, звертатися до їх досліджень, відшуковуючи нові точки перетину цих складних і неоднозначних явищ у різних цивілізаційних контекстах» (с. 38).

У другому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження міжнародного туризму та крос-культурної комунікації» систематизовано основні методологічні підходи та теоретичні поняття наукової концептуалізації туризму та крос-культурної комунікації як феноменів сучасності.

Автор зазначає, що, хоча серед дослідників нині навіть не існує однастайності щодо етимологічних витоків термінів «туризм» і «турист» (с. 42), еволюція основних поглядів, теоретичних і методологічних підходів, які сприяли становленню сучасних підходів до їх розуміння і концептуалізації визначила те, що дослідження туризму «дедалі частіше корелюється з такими поняттями, як відпочинок, дозвілля, споживання» (с. 45), а логіка становлення дослідження туристичної проблематики у ХХ - на початку

XXI ст. у межах відповідних теоретико-методологічних підходів утверджується в межах культурології, психології, антропології, соціології, культурології, комунікативістики (с.49). Це, власне, і визначило бажання автора зупинитися у своїй роботі на аналізі функцій туризму як соціокультурного феномена.

У свою чергу, як слушно констатує автор, «унікальність сучасної ситуації саме і полягає в тому, що з розвитком сучасних технологій до процесу глобалізації залучаються не стільки держави і транснаціональні корпорації, скільки окремі індивідууми», а в людини «формується потреба дедалі активніше вступати у контакт з іншими людьми, підключається зацікавленість у спільній діяльності, активізується пізнавальний інтерес до особливостей всіх цивілізаційних здобутків і культурно-історичної спадщини» (с. 64-65), що визначає активний розвиток крос-культурної комунікації.

Одним з основних, на нашу думку, висновків перших фактично теоретико-методологічних розділів дисертаційної роботи є акцентуація на важливості узагальнення і необхідності систематизації попередніх наукових здобутків, які спонукали авторів наукових досліджень методологічно обґрунтувати міжпредметні «перетини» за допомогою використання інтегративних характеристик різних підходів для дослідження і туризму, і крос-культурної комунікації.

У третьому розділі «Міжнародний туризм і крос-культурна комунікація: точки перетину» досліджуються феномени, які виникають під час крос-культурної комунікації у туризмі.

Автор розширює погляди на три стадії (етапи) комунікативного процесу в туризмі, запропоновані українською дослідницею Е. Слободенюк: до подорож; під час подорожі; після подорожі, а також намагається проаналізувати і осмислити сутнісний зміст культурно-історичної динаміки та обґрунтовує власне розуміння того, які саме процеси і явища вплинули на сучасні виміри туризму і крос-культурної комунікації. Серед них він,

зокрема, визначає: «глобалізацію, мобільність, масове переміщення людей, творення нових культурних спільнот, екстериторіальність, гостинність, свободу» (с. 118), що у контексті дисертаційного дослідження привертає особливу увагу, оскільки свідчить про усвідомлення автором необхідності наукової кореляції такої опозиції, як інтеграція та діалог культур і традиційні цінності та процеси ідентифікації, які в глобалізаційних умовах дедалі більше привертають увагу дослідників до нового їх осмислення. На дослідженні взаємозв'язку цих явищ у контексті крос-культурної комунікації в туризмі він і зупиняється в підрозділах третього розділу роботи.

У четвертому розділі «Комунікативні можливості міжнародного туризму: основні напрями реалізації» визначено засади та умови практичного використання комунікативного потенціалу міжнародного туризму в різних соціокультурних практиках.

Насамперед С. О. Красовський обґрунтовує важливість і потенціал міжнародного туризму у формуванні міжкультурної компетенції, справедливо зазначаючи, що як різновид соціокультурної практики він є «своєрідним методом занурення, а також основою сучасної імерсійної моделі навчання міжкультурній комунікації та формування міжкультурної компетенції, сучасним варіантом технологій концентрованого навчання, серед яких найбільш відомими є евристичні занурення (А. Хуторський), занурення в культуру (О. Євладова), занурення у порівняння (О. Тубельський)» (с. 132).

Також на обґрунтовану думку автора, міжнародні подорожі накреслили широке коло гуманітарних проблем, насамперед тих, які дають змогу повному оцінювати досягнення та підходити до проблем національної культурної спадщини. Водночас загострилася не лише проблеми відродження і збереження національних традицій, а й необхідність переосмислення загалом відношення до них.

Прикметно, що обґрунтування автором важливості фактично міжкультурної освіти відповідає тенденціям, які характерно для сучасних

навчальних програм, що пропонуються в закладах вищої освіти більшості країн. Дійсно, «якісна освіта, зокрема в туристичній сфері, повинна бути адекватною сучасному суспільству та його викликам і передбачати фундаментальні знання, високі професійні та базисні компетенції, перелік яких останніми роками суттєво змінився і розширився, зумовлюючи трансформацію існуючих і творення нових комплексних спеціальностей і напрямів підготовки» (с. 134), до яких, без сумніву, можна віднести туристичний напрям і міжкультурні (міжнародні) відносини.

Актуальним є зауваження автора, що з утвердженням незалежності України відкрилися широкі можливості для активного розвитку туристичної індустрії, що, у свою чергу, відкрило перспективи для розширення участі туристів у формуванні образу, іміджу і брэнда нашої країни не тільки як привабливої туристичної дестинації. Поступово переглядаються певні життєві орієнтири, потреби, норми життя та формуються нові цінності. Широкі можливості, які відкриваються перед Україною в умовах європейської інтеграції, дають змогу повернутися до власних витоків, "вписатися" в сучасний європейський контекст, не останню роль у чому відіграють подорожі наших співгромадян на закордоння, а також гостини іноземців у нашій країні. Все це без сумніву визначає не лише роль туризму, а й необхідність формування міжкультурної особистості та вироблення у туристів навиків міжкультурної компетенції, не останню роль у чому відіграють відповідні освіта та виховання.

Заслуговує на увагу зауваження автора, що в сучасних суперечливих умовах суспільно-політичних трансформацій в нашій країні науковцям варто більше уваги приділяти міжнародному туризму, щоб почасти уникати одномірності у визначенні пріоритетів у всіх сферах міжнародної взаємодії та зрозуміти важливість народної дипломатії у вирішенні складних взаємин у різних сферах – економічній, політичній, культурній.

Отже, загалом у дисертації здійснено системний аналіз основних наукових напрацювань за темою дослідження – і зарубіжних, і вітчизняних

науковців та порушено широке поле актуальних напрямів подальших досліджень у цьому напрямі. Що водночас характеризується пошуком автором нових ціннісно-сміслових змістів міжнародного туризму і крос-культурної комунікації, що фактично вписується у спрямування сучасних культурологічних пошуків, а також навіть сприяє своєрідній "культурологізації" гуманітарних знань шляхом посилення в них міжпредметних зв'язків, окреслення нових теоретико-методологічних підходів до вивчення різних явищ на сучасному етапі розвитку української соціогуманітарної науки.

Привертає увагу спроба автора у висновках роботи сформулювати теоретичні узагальнення, які могли б бути корисними для наукової розробки туризмології. На жаль, теоретизування автора відволікли його від основної думки, що у підсумку не дало змоги сформулювати відповідні рекомендації прикладного характеру, однак вони без сумніву, є корисними для науки та визначення її теоретичних пошуків, що важливо для створення підручників, які відповідали б завданням гуманізації та об'єктивного усвідомлення необхідності міжнародної наукової співпраці. Тому дане зауваження має рекомендаційний характер, однак реалізація прикладних завдань значно підсилила б висновки дослідження.

Загалом, незважаючи на позитивне враження від дисертаційної роботи, варто наголосити ще на таких позиціях.

Доцільно було б обґрунтувати думку, яка все ж таки методологія, відкрила б широкі можливості для узагальнення всіх напрацювань гуманітарного характеру в єдину систему підходів для дослідження туризму і крос-культурної комунікації.

Також привертає увагу той факт, що дисертант досить добре орієнтується у основних термінологічних поняттях, однак хотілося б почути його думку щодо використання ним у першому розділі терміну «туристика» - поряд з таким вже досить усталеним, як «туризмологія». Це тотожні поняття чи все-таки вони мають якість відмінності?

І ще одне питання, яке на перший погляд не зовсім відноситься до теми роботи, але дотичне до матеріалів третього розділу. Так, у дисертації фактично наголошується на необхідності діалогу культур і цивілізацій як адекватної відповіді на глобальні виклики, але авторське розуміння зазначеної проблеми майже не знайшло відображення в роботі, тому цікаво почути Вашу думку з цього приводу. Адже це питання фактично корелюється з проблемами, які виникають у результаті опозиції між мультикультуралізмом, інтеграцією культур та ідентифікаційними проблемами сучасних спільнот.

Проте висловлені побажання та зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження С. О. Красовського. Запропоновані у дисертації ідеї досить цікаві та, без сумніву, заслуговують схвалення та подальшої розробки.

Отримані в дисертації результати дають змогу оцінити евристичні можливості системної парадигми у використанні понятійного апарату та методологічних підходів у сучасних соціогуманітарних дослідженнях.

Дисертаційна робота Красовського Сергія Олександровича, без сумніву, відзначається науково-теоретичною і практичною цінністю, що полягає в тому, що вони можуть бути використані, як слушно зазначає автор, при розробці та реалізації культурної політики та програм розвитку туризму, що сприятиме розвитку міжнародного туризму в нашій країні. Матеріали дисертації можна використовувати у викладанні курсів з культурології, теорії та історії культури, туризмології та ін.

Зміст автореферату відображає основні положення дисертаційної роботи, вступ і висновки в авторефераті та дисертації ідентичні. Публікації за темою дисертаційного дослідження, подані в списку літератури, відповідають всім вимогам МОН України до кандидатських дисертацій і висвітлюють основні ідеї, розглянуті в дисертації.

Відтак, викладене вище дає підстави вважати, що за науковим рівнем, новизною постановки завдань, теоретичною і методологічною

обґрунтованістю основних положень і висновків, практичним значенням реалізованих завдань дисертація та автореферат Красовського Сергія Олександровича «Міжнародний туризм як чинник крос-культурної комунікації» виконані на належному науковому рівні, відповідають вимогам МОН України та пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій та відповідають паспорту обраної спеціальності, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата культурології за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури.

Доктор культурології, професор,
завідувач кафедри менеджменту туризму,
документних та міжкультурних комунікацій
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

Степанова О. А.

Згідно підтверджую
Заст. директора з наукової роботи

(М. І. Прохоренко)